

Мірченко 2004: Мірченко, М.В. Структура синтаксичних категорій [Текст] / М. В. Мірченко. – [2-ге вид., переробл.]. – Луцьк : РВВ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.

В статье проведено системное исследование семантических вариантов адвербиальных синтаксем условия современного украинского литературного языка на материале разностилевых текстов, соотношение их с подчинительными условными частями. Описаны предложные падежи, деепричастие как морфологические средства выражения категории условия в неэлементарных простых предложениях.

Ключевые слова: минимальная семантико-синтаксическая единица, вторичный предикат, адвербиальная синтаксема, синтаксема условия, предлог, падеж, деепричастие.

The article gives a systematic study of semantic variants of adverbial syntaxemes of condition in Modern Ukrainian literary language based on multi-style texts and their correlation with conditional clauses. Prepositional cases, adverbial participle as morphological means for expression of category of condition in the simple sentences are described.

Keywords: minimal semantic-syntactical unit, the secondary predicate, adverbial syntaxeme, syntaxeme of condition, preposition, case, adverbial participle.

Надійшла до редакції 2 вересня 2012 року.

Марія Панкова

УДК 811.161.2'367

КОМУНІКАТИВНА БУДОВА ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ

У дослідженні розглянуто комунікативну будову питальних речень, простежено визначальні і визначувальні параметри комунікативної будови речення, охарактеризовано засоби вираження актуального членування питального речення, виділення теми і реми у питальному реченні та з'ясовано дане і нове в комунікативній будові речення.

Ключові слова: речення, питальне речення, тема, рема, актуальне членування речення.

1. Актуальність проблеми. Визначальні і визначувальні параметри комунікативної будови речення. Речення є не тільки граматичною і семантичною одиницею, а й комунікативною, тобто таким висловленням, за допомогою якого ми спілкуємося між собою. Крім значення предикативності й семантичної структури в реченні наявне його функціональне значення, пов'язане з розподіленням комунікативного навантаження між його членами; це значення виражається актуальним членуванням, тобто членуванням на тему і рему (поділ на основу і ядро висловлення або на дане і нове у змісті речення), порядком слів й інтонацією. Поділ речення на дві частини – тему і рему – називається актуальним членуванням, оскільки, як зазначає І.І. Ковтунова, це членування актуальне і суттєве в цьому контексті чи в цій конкретній для мовця ситуації [Ковтунова 1976: 7]. Мовець може ставити перед собою різні комунікативні завдання в залежності від конкретної ситуації спілкування.

Комунікативний аспект є динамічною характеристикою речення. Розглянуте в динамічному аспекті речення виступає не саме по собі, а як частина тексту, тобто в тому лінгвістичному і екстралінгвістичному контексті, в якому воно існує і набуває різноманітних стилістичних модифікацій.

Найбільшого розвитку комунікативний аспект набув у Празькій лінгвістичній школі. Голова Празької лінгвістичної школи В. Матезіус запровадив поняття про актуальне членування. Він здійснив відкриття, показавши, що явище, в якому бачили психологічну природу, насправді є лінгвістичним. В. Матезіус виходить з того, що в різних мовах по-різному можна передавати інформацію про те, що відомо в певній ситуації. Тому в межах речення дослідник розрізняє: 1) основу повідомлення – те, що є відомим у певній ситуації; 2) ядро повідомлення – те, що повідомляється про основу повідомлення [Матезіус 1967: 241-242]. Встановлення основи повідомлення і ядра повідомлення стало визначальним чинником розмежування теми і реми, поділу повідомлення на відправну, більш відому за своїм змістом частину (за текстом чи обставинами мовлення), не наголошувану та інформативну, оскільки акцент в повідомленні робиться на цілком чи більш-менш нову за змістом частину, логічно наголошувану, почуттєво наснажену, яка і буде ядром повідомлення. Визначаючи тему повідомлення, дослідники актуального членування речення відзначають три її ознаки: 1) «Це вихідний пункт повідомлення» [Ковтунова 1976: 6]; 2) вона актуально менш значуща, ніж рема; 3) тема – частина речення, яка зазвичай відома і зумовлена попереднім контекстом, виступаючи носієм «даного». «Ми маємо тут справу, таким чином, з відправним пунктом, вихідним поняттям, яке однаково подане і тому, хто каже, і тому, хто слухає, і яке виступає як місце зіткнення двох вимірів із іншою частиною висловлення, яка складає власне висловлення» [Матезіус 1967: 241]. Тема містить те, про що повідомляється в реченні та являє собою предмет повідомлення. Рема постає носієм таких трьох диференційних ознак: 1) містить те, що повідомляється про тему; 2) актуально більш значуща, ніж тема, репрезентує основний зміст повідомлення і є комунікативним центром висловлення; 3) виступає носієм «нового». Однією з основних ознак реми є здатність підкреслювати те, що невідоме слухачеві. Рема є комунікативним центром повідомлення. У деяких теоріях актуального

членування речення тема і рема називаються, відповідно, топіком (topic) і фокусом (focus), топіком і коментарем (comment), логічним суб'єктом і логічним предикатом, основою і ядром.

Теорія актуального членування виробляє свій понятійний апарат переважно на матеріалі розповідних речень, чим і мотивується **актуальність** нашого дослідження. Отже, **об'єктом** нашого дослідження будуть питальні речення української мови, **предметом** базисного вивчення – актуальне членування питальних речень. **Метою** роботи постає дослідження комунікативної будови питальних речень, що передбачає розв'язання таких **завдань**: розглянути комунікативну будову питальних речень; простежити визначальні і визначувальні параметри комунікативної будови речення; охарактеризувати засоби вираження актуального членування питального речення, виділення теми і реми у питальному реченні; з'ясувати дане і нове в комунікативній будові речення.

2. Тема і рема питальних речень. Питання – це форма думки, в якій виражена вимога уточнити чи отримати нову інформацію на основі вже існуючої. Логічна структура питання така: 1) вихідні знання; 2) вимога додати чи уточнити цю інформацію, перейти від вихідних до отриманих знань. Перша частина питання називається його передумовою, чи базисом, а друга – оператором питання. Наприклад, ставлячи питання: “*Коли прийдуть гості?*”, ми прагнемо дізнатись час приходу гостей. У питанні буде наявна інформація про те, що гості повинні прийти, а займенниковим питальним прислівником “коли”, який має семантику часових відношень, виражена вимога нової інформації (оператор питання). Отже, якщо брати до уваги логічну структуру речення, то питальне речення буде мати частину, яка містить інформацію, що вже відома мовцеві, і частину, в якій виражена вимога нової інформації.

Комунікативна ціль мовця, який висловлює свою думку у формі розповідного речення, полягає в тому, щоб повідомити слухачеві щось; тому рема може розглядатися як конституюючий комунікативний компонент розповідного речення. Наявність реми в розповідному реченні відрізняє його, наприклад, від питання, в якому нічого не розповідається. Питальне речення виражає прагнення мовця одержати, підтвердити або заперечити інформацію. Питання слугує не для передавання інформації, а для її отримання. Основним навантаженням питальних речень є цілеспрямованість, прагнення отримати відповідь.

Розповідне речення містить у собі повідомлення, що є констатацією факту дійсності, яку спостерігає мовець, або ж виявляється вираженням його думки з приводу того чи іншого факту дійсності. Натомість питання завжди передає позицію активного комуніканта, воно спрямоване на додання картині світу цілісності, тому що відноситься до невизначених для суб'єкта мовлення фрагментів світу. У питальному реченні теж є конститувальний – власне-питальний – і може бути неконститувальний (непитальний) комунікативний компонент, адже питальне речення поділяється на дві частини: передумову питання (вихідні знання чи основа запитання) та оператор питання (запит нової інформації чи ядро запитання). Так, у питальному реченні *Де Дмитро познайомився з Ганною?* вичленовуються питальний компонент *де* і непитальний – *Дмитро познайомився з Ганною*. Мовець знає, що Дмитро познайомився з Ганною, але не знає, де це було, і про це питає в адресата.

Питальний компонент має багато спільного з ремою. Але розповідне і питальне речення становлять різні типи мовленнєвих актів з різними комунікативними функціями: рема, або те, що повідомляється, буде конститувальним комунікативним компонентом повідомлення, тобто розповідного речення, а питальний компонент – питального. Російський дослідник О.М. Пешковський зазначає, що за допомогою питального мовлення можна спонукати співрозмовника повідомити нам те, чого ми не знаємо, відповісти на наше запитання [Пешковский 1956: 234]. На відміну від розповідних речень, в яких рема виступає носієм “нового”, в питальних реченнях рема містить запит адресата, тобто рема – це питальний компонент, в якому міститься основна мета питального речення – отримати інформацію від адресата про ситуацію або подію загалом чи про якусь її складову, яка цікавить мовця. Отже, в питальному реченні рема буде мати дещо інші ознаки:

- 1) містить те, про що запитує мовець;
- 2) актуально більш значуща, ніж тема, репрезентує основний зміст повідомлення і є комунікативним центром висловлення;

3) виступає носієм “нового”.

Тема питального речення буде мати такі ж диференційні ознаки, що і тема розповідного речення, а саме:

- 1) є основою повідомлення;
- 2) вона актуально менш значуща, ніж рема;
- 3) зазвичай відома мовцю і слухачу, зумовлена попереднім контекстом, виступаючи носієм “даного”.

Висловлення не може існувати без реми, яка становить його комунікативний центр. Натомість наявність теми в ньому необов'язкова. Тематична частина може бути також експліцитно не вираженою, якщо відома з контексту. Запитання передбачає діалогічну ситуацію – наявність хоча б двох співрозмовників, один з яких намагається вплинути на свого партнера з метою досягнути певного результату (одержати інформацію). Таке спілкування “запитання”–“відповідь” передбачає успішну реалізацію комунікативного акту. Якщо мовець хоче підкреслити свій запит, привернути до свого запитання увагу слухача, то може використати з цією метою питальне речення, в якому тема експліцитно не виражена. Оскільки рема в питальному реченні виступає питальним компонентом, щоб наголосити на питанні, мовець може використати речення лише з рематичною частиною. При цьому тема буде відома слухачу з попередніх реплік чи ситуації спілкування.

Репліки-перепитування, виражені питальним реченням, також можуть мати у своєму складі лише рематичну частину, оскільки тема буде відома з контексту чи ситуації спілкування. Чинником, що зумовлює перепитування, нерідко “слугує певний емоційний стан одного з учасників розмови, його удаване або, навпаки, його негативне ставлення до нього, незадоволення ним; інколи співрозмовник навіть навмисно повторює частину попереднього речення” [Дудик 1973: 231]. Таким чином, перепитування як мовленнєва дія пов’язане з психічною реакцією співрозмовника (здивування, нерозуміння, недовіра) на зміст попереднього висловлення – чи то повідомлення, чи запитання.

Експліцитно не вираженою тема може бути також у зустрічних запитаннях, у яких перша репліка (запитання) виступає “стимулюючою”, а друга репліка може бути не відповіддю, а зустрічним запитанням, яке становить реакцію на висловлення співрозмовника. Зустрічне питання, що функціонує в діалозі як репліка-реакція, не є відповіддю на попереднє запитання, а виступає особистісною реакцією на нього [Гуйванюк, Шабат 2000: 38]. У таких питальних реченнях тема може бути виражена експліцитно або імпліцитно в залежності від ситуації спілкування.

3. Засоби вираження актуального членування питальних речень. Рема в питальних реченнях виділяється за допомогою інтонації або фразового наголосу. У питальному реченні саме логічно наголошене слово буде ремою. Рема як головна комунікативна частина речення виокремлюється інтонаційним центром речення. Інтонація вирізняє ядро питального речення. У підвищенні тону та інтенсивності звучання реалізується логічний наголос, яким визначається ядро висловлювання. Емоційно-сміслова вага або будь-який виділений мовцем компонент може визначати ступінь напруження наголосу. У залежності від того, на яке слово спрямована увага мовця, змінюється логічний центр питального речення, при цьому порядок слів може залишатися без змін. Залежно від позиції слова з логічним наголосом інтонація в питальному реченні поділяється на три види: висхідна, спадна і висхідно-спадна. При висхідній інтонації тема буде передувати ремі, яка знаходиться в кінці речення. Рема буде передувати темі, якщо логічно наголошене слово буде знаходитися на початку речення. Як зазначає І.І. Ковтунова, між темою і ремою спостерігається перелом тону, що створює враження паузи [Ковтунова 1976: 10].

Іншим основним засобом вираження актуального членування речення є порядок слів. В. Матезіус пов’язав актуальне членування з головним засобом його вираження – порядком слів. Порядок слів в розповідному реченні може бути об’єктивний (спочатку іде тема, потім – рема) і суб’єктивний [Матезіус 1967: 241]. Суб’єктивний порядок слів характерний для експресивного мовлення, в якому порядок слів видозмінюється, модифікується, наголошуватися може не кінцева синтагма, а початкова або синтагма в середині речення. Таким чином, рема завжди виділяється фразовим наголосом: автоматизованим при об’єктивному порядку слів та неавтоматизованим при суб’єктивному порядку слів. Порядок слів може варіюватися в залежності від комунікативного завдання повідомлення. Комунікативне завдання повідомлення – це прагнення мовця підкреслити той аспект змісту речення, який є важливим, суттєвим у цьому контексті чи в цій мовленнєвій ситуації. Для питального речення комунікативним завданням буде “запит компетентності адресата, тобто загальне запитання щодо наявності в адресата інформації про дану складову ситуації або ситуацію загалом, яка цікавить того, хто запитує” [Гуйванюк, Шабат 2000: 17]. Наприклад, в реченні “*Микола // читає книгу?*” комунікативним завданням буде запит особи, яка читає книгу. Якщо взяти речення “*Микола читає // книгу?*”, то тут комунікативним завданням буде запит про предмет, який читає хлопець. Питальним реченням притаманна відносна свобода у розташуванні слів, як і для розмовного мовлення. Порядок слів у питальному реченні буде залежати від комунікативного завдання повідомлення. Якщо порядок слів буде варіюватися, у реченні змінюватиметься комунікативне завдання. Існують свої способи розміщення слів у питальному реченні.

Запитання виражається за допомогою особливої питальної інтонації у реченнях без морфологічних засобів оформлення. Порядок слів у таких реченнях може варіюватися, але зміст речення не змінюється. При цьому лише інтонація буде впливати на розташування логічного центру питального речення. Отже, незалежно від розташування слів в питальному реченні комунікативне завдання речення буде визначати актуальне членування речення. Для питальних речень, які не відбивають невимушений характер розмовного мовлення, більше притаманний порядок слів, який співпадає з нейтральним порядком слів розповідних речень: *Сьогодні буде тепло?; Батько поїхав у відпустку?; Ви бачили слоненятко?; Почалось будівництво?* Інтонаційно будь-яке слово може виділятися в таких випадках. Отже, для питальних речень без морфологічних засобів оформлення основним засобом вираження актуального членування речення буде інтонація чи місце розташування фразового наголосу, порядок слів буде виступати додатковим засобом оформлення комунікативної будови питальних речень.

У питальних реченнях з морфологічними засобами оформлення питальні слова переважно розташовуються на початку речення: *З ким він тоді дискутував би на теми вічного кохання? А як я до батькопродавця можу бути добрим?* (О. Гончар). У реченнях такого типу питальні займенники, які є акцентоносіями в реченні й розташовані на початку речення, будуть виражати комунікативне завдання речення. Рема в таких реченнях буде знаходитися на початку речення і передувати темі. Для питальних займенникових речень характерний суб’єктивний порядок слів. Розташування інших слів у таких реченнях може варіюватися. Часто розміщення слів у реченнях цього типу інше в порівнянні зі стилістично нейтральним розміщенням слів у непитальних реченнях. Отже, у займенникових питальних реченнях порядок слів впливає на визначення теми і реми речення.

4. Дане і нове в комунікативній будові питальних речень. Тема повідомлення може заключати в собі щось дане – тобто відоме читачеві або слухачеві з контексту чи призначене консітуацією. Ознаки теми питального речення тотожні з ознаками теми розповідного речення. Тема питального речення буде включати інформацію, про яку вже йшла мова, в теорії інформаційного дискурсу те, про що вже говорилося називається активованим (даним, старим). Рема повідомлення містить нове, невідоме читачеві чи слухачеві. Для розповідного речення характерним буде подавати нову інформацію в реченні, а питальне речення не подає інформацію, а запитує про неї. Рема питального речення буде містити запит про невідоме. Ставлячи запитання, мовець виходить з того, що відомо йому, а також з того, що, можливо, відомо і реципієнту, котрий мав би забезпечити адресанта потрібною інформацією. Питальне речення виражає лише запит, пошук, спрямований на з'ясування певної інформації, яка невідома мовцеві. Цей запит у реченні буде виражатися ремою.

Розглянемо уривок роману О. Гончара «Собор»:

Одного дня з'явився на фермі приїжджий агітатор з портфелем, блідоллиций, в кепчині, в червоному картатім кашне.

– Як тут у вас, дівчата? Кіно буває? – бадьоро опитував.

– Та бува.

– Оплати досить?

– Та досить.

– То чого ж вам ще не вистачає? – допитувався з щирим подивом.

А Галька-переросток, що майже й надію втратила на заміжжя, тихо йому, зніяковіло:

– Хлопців...

Перше речення в цьому діалозі відноситься до власне-питальних з'ясовувальних, оскільки мовець прагне дізнатись, з'ясувати від співрозмовника ті моменти дійсності, яких він не знає. Запит в цьому реченні буде виражатися питальним займенником *як, який* і буде ремою питального речення. Ставлячи запитання, мовець прагне дізнатися про те, чого не знає. У другому реченні запит виражається за допомогою логічного наголосу, який падає на слово у кінці речення. Мовець здогадується, що в селі можуть показувати кіно, але не впевнений у цьому, тому задає питання про його існування. Ремою в цьому реченні буде запит про наявність кіно, виражений словом *буває*, на який падає логічний наголос, а тема буде виражатися словом *кіно*. У третьому реченні так само мовець не має повного уявлення про ситуацію: його цікавить чи вистачає дівчатам оплати, тому і ставить запитання. Ремою в цьому реченні буде слово *досить*, на яке падає логічний наголос, а темою – слово *оплати*.

Запит, який робить мовець буде залежати від його поінформованості, від його уявлення про ситуацію, від того, про що він хоче дізнатись, тобто мовець робить вибір у розподіленні квантів інформації між темою і ремою, у визначенні порядку їх місця.

Отже, питальні речення характеризуються певними особливостями комунікативної структури. Тема питального речення буде мати такі ж диференційні ознаки, що і тема розповідного речення, а саме: тема є основою повідомлення, вона актуально менш значуща, ніж рема, зазвичай відома мовцю і слухачу, зумовлена попереднім контекстом, виступає носієм “даного”. У питальному реченні рема буде мати дещо інші ознаки: містить те, про що запитує мовець, актуально більш значуща, ніж тема, репрезентує основний зміст повідомлення і є комунікативним центром висловлення, виступає носієм “нового”.

Рема в питальних реченнях виділяється за допомогою інтонації або фразового наголосу. Іншим основним засобом вираження актуального членування речення є порядок слів. Питальним реченням притаманна відносна свобода в розташуванні слів, як і для розмовного мовлення. Тема питального речення буде включати інформацію, про яку вже йшла мова, тобто дане. Рема питального речення буде містити запит про невідоме, тобто нове.

Пропонована робота є оглядовою і вимагає поглибленого більш детального вивчення кожного з аспектів комунікативної будови питального речення, в чому і вбачається **перспектива** наступного дослідження.

Література

Бердник 1989: Бердник, Л.Ф. Вопросительно-побудительные предложения в современном русском языке [Текст] / Л. Ф. Бердник // Русский язык в школе. – 1989. – № 2. – С. 88-91.

Белошапкова 1977: Белошапкова, В.А. Современный русский язык: Синтаксис [Текст] / В. А. Белошапкова – М.: Высшая школа, 1977. – 248 с.

Валгина 1978: Валгина, Н.С. Синтаксис современного русского языка [Текст] / Н. С. Валгина – М.: Высшая школа, 1978. – 439 с.

Валимова 1975: Валимова, Г.В. О взаимодействии формальной и грамматической структуры вопросительного предложения [Текст] / Г. В. Валимова // Русский язык: Сб. трудов. – М.: Московский государственный педагогический институт им. В. Ленина, 1975, С. 62-70.

Вихованець 1993: Вихованець, І.Р. Граматика української мови. Синтаксис [Текст] / І. Р. Вихованець – К.: Либідь, 1993. – С. 145.

Вихованець, Городенська, Русанівський 1983: Вихованець, І.Р., Городенська, К.Г., Русанівський, В.М. Семантико-синтаксична структура речення [Текст] / І. Р. Вихованець (ред.) – К.: Наук. думка, 1983. – 213 с.

Гуйванюк, Шабат 2000: Гуйванюк, Н.В., Шабат, С.Т. Питальні речення в сучасній українській мові [Текст] / Н. В. Гуйванюк, С. Т. Шабат. – Чернівці: Рута, 2000. – 66 с.

- Гуйванюк 1999: Гуйванюк, Н.В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць [Текст] / Н. В. Гуйванюк – Чернівці : Рута, 1999. – 336 с.
- Дудик 1973: Дудик, П.С. Питальні слова-речення [Текст] / П. С. Дудик // Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 230-232.
- Загнітко 2001: Загнітко, А.П. Теоретична граматики української мови : Синтаксис : Монографія [Текст] / А. П. Загнітко – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
- Ковтунова 1976: Ковтунова, И.И. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения [Текст] / И. И. Ковтунова. – М. : Просвещение, 1976. – 239 с.
- Кондратенко 2001: Кондратенко, Н.В. Питальні речення в українському поетичному мовленні [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Одес. нац. університет ім. І.І. Мечникова. – Одеса, 2001. – 16 с.
- Матезиус 1967: Матезиус, В. О так называемом актуальном членении предложения [Текст] / В. Матезиус // Пражский кружок : Сб. статей. – М. : Прогресс, 1967. – С. 239-245.
- Пешковский 1956: Пешковский, А.М. Русский синтаксис в научном освещении [Текст] / А. М. Пешковский. – М. : Учпедгиз, 1956. – С. 392.
- Плющ 1975: Плющ, Н.П. Про один из засобів вираження суб'єктивної модальності речення [Текст] / Н. П. Плющ // Укр. мова і літ. в школі. – 1975. – № 12. – С. 45-52.
- Распопов 1958: Распопов, И.П. Вопросительные предложения [Текст] / И. П. Распопов // Русский язык в школе. – 1958. – № 1. – С. 34-37.
- Русская грамматика 1980: Русская грамматика : В 2-х т. – Т. II. – М. : Наука, 1980. – 710 с.
- Слинько, Гуйванюк, Кобилянська 1994: Слинько, І.І., Гуйванюк, Н.В., Кобилянська, М.Ф. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання [Текст] / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища школа, 1994. – 430 с.
- Сучасна 2001: Сучасна українська мова : Підручник [Текст] / За ред. О. Д. Пономарева. – 2-ге вид., перероб. – К. : Либідь, 2001. – 400 с.
- Сучасна 1972: Сучасна українська літературна мова. Синтаксис [Текст] / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1972. – 516 с.
- Шабат 2001: Шабат, С.Т. Речення питальної модальності в сучасній українській мові [Текст] / С. Т. Шабат // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 53-58.
- Шабат 1999: Шабат, С.Т. Текстотвірна роль активізуючи запитань [Текст] / С. Т. Шабат // Записки з українського мовознавства : Зб. наук. праць. – Вип. 8. – Одеса : Астропринт, 1999. – С. 73-86.

Джерела

- Гончар 1989: Гончар, О.Т. Собор : Роман [Текст] / О. Т. Гончар – К. : Дніпро, 1989. – 272 с.

В исследовании рассмотрено коммуникативное строение вопросительных предложений, отслежено значимые и определяющие параметры коммуникативного строения предложения, охарактеризовано средства выражения актуального членения вопросительного, выделения темы и ремы в вопросительном предложении и установлено данное и новое в коммуникативном строении предложения.

Ключевые слова: предложение, вопросительное предложение, тема, рема, актуальное членение предложения.

The communicative structure of interrogative sentences is considered in the research, determinative and attributive parameters of communicative structure of sentence are traced, facilities of expression of actual division of interrogative sentences, selection of theme and rheme in interrogative sentences are described and present and new in a communicative structure sentences are found out.

Keywords: sentence, interrogative sentence, theme, rheme, actual division of the sentence.

Надійшла до редакції 12 вересня 2012 року.

Людмила Пономарьова

УДК 833.145.61.72

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ УЗУС І НОРМА МОВИ

У статті розглядаються проблеми співвідношення понять «норма літературної мови» і «узус». Аналізуються деякі узусні вияви інституційно-правового дискурсу. Стверджується, що інституційно-правовий поширений у всіх мовах та мовленнєві форми, використовувані в усному та писемному спілкуванні інституційно-правового дискурсу.

Ключові слова: інституційно-правовий дискурс, узус, норма мови, називний теми, узгоджене означення.

На сучасному етапі розвитку суспільства мова права виступає однією з основних мов, за яких засоби впливу на поведінку та спілкування людей виходять на перше місце. Такими засобами впливу є різні роди ідеальні об'єкти, що наділені мовною, переважно документальною формою. Отже, сама природа правового